

Frit

32. årgang - nr. 2 - 2004

NORDEN

Temanummer:

Fokus på Vestnorden

LÆS I BLADET

Västnorden

Av Tomas Larssonside 2

Västnorden

Av *Tomas Larsson*

Inom en snar framtid kommer det nordiska samarbetsområdet att växa då även de tre baltiska länderna Estland, Lettland och Litauen knyts närmare. Totalt kommer Norden att växa från dagens 24 miljoner invånare till över 31 miljoner invånare. Norden är dock en region som är intressant även för icke-nordiska organisationer. Speciellt Östersjöregionen är intressant för såväl Ryssland som EU. En annan organisation är det Arktiska rådet som spänner över den nordligaste delen av norra halvklotet. I denna organisation ingår bland annat USA, Kanada, Ryssland och de nordiska länderna.

Det är positivt att det arktiska området får mer uppmärksamhet, liksom Östersjön. Problemen med till exempel miljöfrågorna är omfattande. Men varken det Arktiska rådet, EU eller Östersjösamarbetet är organisationer som har en bred folklig förankring. Om vi begränsar oss till det framtida Norden så håller vi på att få en mycket stark barriär inom det politiska och kulturella området mellan de västra och östra delarna, en barriär som även återspeglar attityden till EU. Redan har fokus för Norden förskjutits österut. Den färöiske vicelagmannen Høgni Høydal påpekade diplomatiskt att „...vi hilser velkommen, at samarbejdet med Baltikum intensiveres, men det må også opvejes af et tættere samarbejde med de vestnordiske naboer...“. Även i Danmark och Norge har kritiska röster höjts mot denna förflyttning av fokus österut.

Skandinavien (Danmark, Norge och Sverige) samt de västnordiska öarna

(Island, Färöarna och Grönland) är en gigantisk region som har en klar kulturell samhörighet. Till ytan är regionen ungefär lika stor som det gamla EU med sina 15 medlemsländer. Regionens geografiska tyngdpunkt ligger på Grönlands östkust, ungefär samma latitud som Nordkap. Ekonomiskt sett motsvarar regionen exempelvis nästan 60 % av Kanadas bruttonationalprodukt.

Det skandinaviska kulturområdet har en mycket gammal, gemensam historia. Västnorden har sedan länge varit ett invandringsområde för skandinaver. De första emigranterna från de överbefolkade norska dalgångarna flyttade till Shetlandsöarna, Orkney samt Hebriderna. Expansionen fortsatte senare mot Färöarna, dit de första skandinaverna nådde under 800-talet. Under 850-talet fortsatte expansionen västerut då smålänningen Gardar Svavarsson landsteg på en okänd ö, en ö som snabbt kallades för Gardarsholm (senare Island). Under 877 landsteg Gunnbjörn Ulf Krakason på Grönlands östkust [8]. Grönland blev i sin tur senare startpunkten för expeditioner till Nordamerika, sannolikt i en betydligt större omfattning än vad vi idag känner till. Det skall dock tilläggas att skandinaverna inte var först till någon av de västnordiska öarna. Hebriderna var t ex bebott sedan en mycket lång tid liksom Grönland. På Island och Färöarna hade redan under 600-talet irländska munkar bosatt sig.

Det var främst Norge och Danmark som expanderade västerut. Den danske kungen Svend Tveskägg satt på Englands tron från 1013 medan Färöarna blev norskt skatteområde

Den färöiske vicelagmannen Høgni Høydal påpekade diplomatiskt att „vi hilser velkommen, at samarbejdet med Baltikum intensiveres, men det må også opvejes af et tættere samarbejde med de vestnordiske naboer...“.

1035. Drygt två sekel senare tog norrmanerna under kung Håkon Håkonssons ledning över Grönland (1261) och Island (1262). Under 1380 kom emellertid Island i personalunion med Danmark. Vid freden i Kiel 1814 tog Danmark över Färöarnas suveränitet. Under 1821 godkände det norska Stortinget att Danmark formellt fick överhögheten över Grönland, i praktiken dock endast delar av västkusten. Först 1921 proklamerades Danmarks suveränitet över hela Grönland. Sedan början av 1900-talet har emellertid de tre länderna successivt gått mot ökad självständighet. Under 1918 erkändes Island som ett självstyrande, suveränt rike i union med Danmark och år 1944 blev Island republik. Grönland fick under 1979 utökat självstyre och nyligen krävde den färöiske vicelagmannen Høgni Høydal att även Färöarna blir självständig medlem av Nordiska rådet. Rent ekonomiskt har det gått mycket bra för Västnordens enda självständiga nation, Island, speciellt under senare år då landet i OECD:s välståndsliga klättrat från en 13:e plats 1994 till en 8:e plats år 2002.

Gemensamt för regionen är även det hårda motståndet mot EU. Totalt har inte mindre än 11 folkomröstningar hållits i regionen om EG/EU. Folken i de gamla vikingadömena får allt svårare att underordna sig makten i det centraleuropeiska Bryssel. Varken Norge eller något område/land i Västnorden är medlemmar i EU. Danmark och Sverige röstade nyligen nej till euron men det kanske intressantaste var att Grönland under 1985 lämnade EG efter endast 12 års medlemskap. I Danmark visade sig nyligen 59 % av väljarna i en opinionsundersökning vara intresserade av ett nordiskt

samarbete framför EU-medlemskap, detta utan att ämnet egentligen har diskuterats under de senare decennierna. Høgni Høydals uttryckte saken på följande vis: „Två vägar avtecknar sig för nordiskt samarbete framöver. Endera håller vi fast vid det som redan är uppnått, samtidigt som vi överlåter de stora frågorna till EU. Eller också kan vi ge nordiskt samarbete ett större värde...“. Regionen står med andra ord inför ett mycket viktigt vägval.

Utvecklingen av vår region går mot ökad självständighet för folken. Det är fullt möjligt att antalet nationer inom en snar framtid kommer att öka från dagens fyra till sex. Visserligen har Grönland och Färöarna liten befolkning (cirka 50 tusen personer per område) men effekten på ländernas ekonomier kan bli mycket kraftig om det visar sig att man hittar de naturtillgångar (exempelvis olja) som sannolikt ligger under havet och kanske även under den tjocka inlandsisen på Grönland. Med tanke på den begränsade inhemska arbetskraften är det troligt att en framtida aktivitet inom olje- och gasbranschen även får positiva ekonomiska effekter för grannländerna. Den effekten fick grannländerna under utbyggnadsboomen av oljefälten i Norge och en sådan effekt skulle kunna återupprepas. Under slutet av 2003 hade den norska Oljefonden investerat inte mindre än drygt 25 miljarder kronor i svenska och danska värdepapper.

Ytterligare en styrka hos Västnorden är det fördelaktiga geopolitiska läget. Under andra världskriget utkämpades stora sjöslag på Nordatlanten. Under kallkriget var Danmarkssundet mellan Grönland och Island passage

1 Antal invånare gamla och nya Norden

DK	EE	1,4
IS	LV	2,3
NO	LT	3,6
SE =>		18,9
FI		5,2
Sum	24,1	Sum 7,3
Totalt 24,1 + 7,3 = 31,4 M pers		

2 Jämförelse landyta EU15 och Skandinavien/Västnorden:

BE	305 km ²	DK	431
DK	430	IS	1.028
FI	3.381	NO	3.239
FR	5.439	SE	4.500
GR	1.319	FO	14
IE	703	GL	21.660
IT	3.013		
LU	26		
NL	419		
PL	924		
ES	5.047		
UK	2.441		
SE	4.500		
DE	3.568		
AT	838		

Summa 32.353 Summa 30.872

3 Jämförelse BNP Skandinavien och Kanada:

DK	155	BUSD (2002)
IS	8	
NO	149	
SE	231	
Summa	543	
CA	934	

543 / 934 = 0,58 = **58 %**

Källa: CIA

för den sovjetiska flottan. Även om det kallkriget lyckligtvis upphört så finns än idag mycket starka politiska intressen för regionen. Än idag tvistar Storbritannien, Irland, Island och Danmark om den lilla ögruppen Rockall (cirka 65 mil söder om Färöarna), där det kan finnas olja. Ett annat område i regionen som det har rätt lång politisk oenighet om är Svalbard. Trots att Svalbard upptäcktes redan under 1200-talet så var det först 1925 som Norge fick överhögheten över öarna. Trots detta försökte Sovjetunionen så sent som 1944 omförhandla avtalet om

4 Folkomröstningar om EG/EU

1	1972, 25 sep	Norge röstar om medlemskap i EG
2	1972, 2 okt	Danmark röstar om medlemskap i EG
3	1982	Grönland röstar om utträde ur EG
4	1986, 26 feb	Danmark folkomröstar om utvidgat samarbete i EG
5	1992, 2 jun	Danmark folkomröstar om Maastricht
6	1993, 18 maj	Danmark folkomröstar om undantagen i Maastricht
7	1994, 13 nov	Sverige folkomröstar om medlemskap i EU
8	1994, 28 nov	Norge folkomröstar om medlemskap i EU
9	1998, 28 maj	Danmark folkomröstar om Amsterdam- fördraget
10	2000, 28 sep	Danmark folkomröstar om euro
11	2003, 14 sep	Sverige folkomröstar om euro

Källa: Riksdagens EU- upplysning

Svalbard, dock utan någon framgång.

Geografiskt sett är vår region en sammanlänkning av den nordamerikanska och centraleuropeiska kontinenten. Att färdas med flyg mellan norra Centraleuropa och USA med byte i Reykjavik har därför blivit ett alternativ till att färdas via Frankfurt eller Heathrow. Detta har blivit en viktig inkomstkälla för det isländska flygbolaget Icelandair, en koncern som under 2003 omsatte över 3 miljarder kronor. Trafiken är ett exempel på hur Västnorden framgångsrikt kan konkurrera med såväl centraleuropeiska som brittiska och amerikanska företag. En annan stor potential på Island är den gigantiska energi som finns i landets alla forsar. Under 2001 förklarade Island att man planerade att bli världens första ekonomi utan koldioxidutsläpp genom en övergång till användning av vätedrivna bränsleceller. Tre år senare visade sig Island vara Europas konkurrens-kraftigaste land enligt IMD- institutet (Institute for Management Development, Schweiz).

Sammanfattningsvis står det nordiska samarbetet inför ett vägskäl. Vi får inte glömma att det säkerligen finns ett mycket stort stöd bland de nordiska folken för ett närmare samarbete. Men samtidigt finns problem inom dagens nordiska samarbetsstruktur, problem som i själva verket har funnits under en längre tid och tenderar att bli allt större. Makten flyttas i en allt snabbare takt ut ur regionen samtidigt som vi håller på att få en växande politisk och

kulturell barriär i Östersjön.

Fokus för det nordiska samarbetet har dessutom förskjutits österut till förtret för regionens västra område, samtidigt som det nordiska samarbetet som helhet har mattats av. Vi får heller inte glömma att Västnorden är en region som gränsar till det mäktiga Nordamerika, en kontinent som skandinaver ända sedan 1000-talet har flyttat till.

Ett alternativ är en anpassning av det nordiska samarbetet till den nya politiska situationen. Faktum är att Västnorden under en mycket lång tid varit en naturlig del inom det skandinaviska kulturområdet.

Med dessa utgångspunkter ter sig en uppdelning av dagens Norden i en skandinavisktalande del (Skandinavien och Västnorden) och ett Östnorden som intressant. Befolkningmässigt skulle det innebära att två någorlunda lika block (19 respektive 12 miljoner invånare) bildades. Dagens Norden har allt att vinna på en djupare diskussion i denna fråga.

Artiklen er en forkortet version af et debatindlæg, som har været bragt i Helsingborgs Dagblad (HD).

Tomas Larsson er medlem af Kronealliancen